

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

TÄISKOGU 486. ISTUNGJÄRK 16. JA 17. JAANUARIL 2013

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Andekate laste ja noorte võimete arendamine Euroopa Liidus” (omaalgatuslik arvamus)

(2013/C 76/01)

Raportöör: **José Isaías RODRÍGUEZ GARCÍA-CARO**

19. jaanuaril 2012 otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastavalt kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamuse teemal:

„Andekate laste ja noorte võimete arendamine Euroopa Liidus”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon võttis arvamuse vastu 20. detsembril 2012.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 486. istungjärgul 16.–17. jaanuaril 2013 (16. jaanuari istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 131 ja erapooletuks jäi 13.

1. Soovitused

1.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on teadlik asjaolust, et tänu viimastel aastakümnetel tehtud uuringutele ja mahuka erialakirjanduse olemasolule ⁽¹⁾ on andekate laste ja noorte problemaatikat suhteliselt laialdaselt uuritud. Siiski soovib komitee selle teema olulisust arvestades, et Euroopa Komisjon ja liikmesriigid toetaksid täiendavate uuringute tegemist ning võtaksid kohaseid meetmeid, mis soodustavad

⁽¹⁾ Andekate laste õpetamise kohta on avaldatud näiteks järgmised uuringud:

Martínez Torres, Mercé ja Guirado, Angel (toim.), „Altas capacidades intelectuales. Pautas de actuación, orientación, intervención y evaluación en el período escolar”, Barcelona, Editorial Graó, 2012;

Torrego, Juan Carlos (toim.), „Alumnos con altas capacidades y aprendizaje cooperativo. Un modelo de respuesta educativa”, Madrid, Fundación SM, 2012;

Pfeiffer, Stephen, „Current perspectives on the identification and assessment of gifted students” ajakirjas Psychoeducational assessment, 2011; Wallace, B. ja Erikson, G., „Diversity in Gifted Education. International perspectives on global issues”, New York, Routledge, 2006;

Sternberg, R. J. ja Davidson, J. E., „Conceptions of giftedness”, Cambridge University Press, 2005;

Sternberg, R. J. (toim.), „Definitions and conceptions of giftedness”, Thousand Oaks, Corwin Press, 2004.

tähelepanu pööramist üldiselt kõigi inimeste mitmekesisusele, algatades sealhulgas programme, mis aitavad leida andekate laste ja noorte võimetele rakendust väga erinevates valdkondades. Selle tegevuse eesmärgid oleksid muu hulgas tööhõive ja tööalase konkurentsi edendamine Euroopa Liidus ning eriteadmiste parem väärtustamine majanduskriisi kontekstis ja nn ajude väljavoolu vältimine.

1.2 Komitee teeb ettepaneku soodustada andekate laste ja noorte arengut ja võimeid kõigil haridustasanditel ja kõigis õppevormides, vältides spetsialiseerumist väga varastel etappidel ja soodustades koolides mitmekesisusele tähelepanu pööramist, kasutades ära rühmaõppe ja mitteformaalse hariduse võimalusi.

1.3 Komitee soovitab edendada elukestvat haridust ja õpet, arvestades asjaolu, et inimeste intellektuaalsed võimed ei ole staatilised, vaid arenevad eri eluetappidel erinevalt.

1.4 Komitee soovitab pöörata tulevikus rohkem tähelepanu liikmesriikide projektidele ja kogemustele andekate lastega töötamisel, eelkõige sellistele, mis toovad kasu kogu ühiskonnale, suurendavad ühtekuuluvust, vähendavad koolist väljalangemist ja soodustavad hariduse edendamist vastavalt strateegia „Euroopa 2020” eesmärkidele.

1.5 Komitee meenutab vajadust teha töökohal kindlaks need töötajad, eelkõige noored töötajad, kes suudavad ja tahavad arendada oma vaimseid võimeid ja aidata kaasa innovatsioonile, ning anda neile võimalus jätkata õpinguid oma ambitsioonidele ja huvidele soodsas keskkonnas.

1.6 Komitee teeb ettepaneku pöörata suuremat tähelepanu andekate laste ja noorte haridusele järgmistes aspektides:

- õpetajate põhi- ja täiendusõppe korraldamine andekate õpilaste põhitunnuste, selliste õpilaste märkamise ja neile õppetöös vajaliku tähelepanu pööramise kohta;
- selliste menetluste üldine kasutuselevõtt, mis aitavad tunda varakult ära kõigi õpilaste, kuid eriti ebasoodsast sotsiaalsest keskkonnast pärit õpilaste andekust;
- andekatele õpilastele suunatud haridusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine. Need meetmed peavad hõlmama tegevust nii tavalises õppeasutuses kui ka väljaspool;
- integreerida õpetajakoolitusse inimväärtused, mitmekultuurilisus, teabe- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamine õppes ning loovuse, innovatsiooni ja algatusvõime innustamine.

1.7 Andekatele lastele ja noortele sobivama hariduse andmine peab hõlmama nende emotsionaalset haridust, mis on eriti oluline teismeeas, ja sotsiaalsete oskuste omandamist. Samuti peab see aitama soodustada nende laste ja noorte integreerumist ja kaasamist ühiskonda ja tööturule ning edendama nende meeskonnatöö võimet.

1.8 Tuleb kasutada õpilasvahetust ja õpilaste ajutist viibimist teistes riikides võimaldavaid mehhanisme ja menetlusi, et neis saaksid osaleda andekad õpilased, eelkõige ebasoodsatest oludest pärit õpilased.

1.9 Tuleb kasutada teabevahetuse ja heade tavade levitamise võimalusi ELi liikmesriikide seas andekate õpilaste ja üliõpilaste kindlakstegemisel ja neile sobiva hariduse andmisel.

1.10 Tuleb edendada andekate laste ja noorte ettevõtlusvaimu, arendades seejuures kogu ühiskonnale kasulikku vastutustundlikkust ja solidaarsust.

2. Üldine taust

2.1 Programmis „Euroopa 2020. aastal. Aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia”, mille Euroopa Komisjon võttis vastu 2010. aastal, seatakse üheks põhieesmärgiks aruka majanduskasvu saavutamise teadmiste- ja innovatsioonipõhise majanduse arendamise abil. Sellest lähtudes on kõigi kodanike haridus oluline ressurss, mille abil tagada Euroopa Liidu tulevik, ning see hõlmab muu seas ka andekate inimeste paremat kindlakstegemist ja neile sobivama hariduse andmist.

2.2 Euroopa Liidu liikmesriikide praeguses hariduspoliitikas omistatakse suurt tähtsust õpilaste mitmekesisusega arvestamisele. See tähendab, et on võetud kohustus anda igale õpilasele selline haridus, mis võimaldab kasutada maksimaalselt just selle õpilase võimeid. Jõupingutuste seas, mis on suunatud kõigile eriõpet vajavatele õpilastele, on vaja suurendada andekatele õpilastele suunatud vahendeid.

2.3 ELi liikmesriikide praeguse olukorra analüüs näitab, et andekate õpilaste kindlakstegemisel ja neile sobiva hariduse andmisel valitsevad riigiti suured erinevused. Samuti juhitakse tähelepanu vajadusele parandada kõnealustele õpilastele suunatud haridustavasid ja -meetmeid. Selles aspektis on olulise mõjuga õpetajate sellealane napp erikoolitus.

3. Andekus

3.1 Mõiste

3.1.1 Rahvusvahelistes uuringutes ollakse üksmeelel, et andekaid inimesi esineb kõigis ühiskonnarühmades ⁽²⁾. See põhimõte kehtib ka Euroopa Liidu liikmesriikide elanikkonna puhul. Sotsiaalsest, poliitilisest ja hariduslikust vaatepunktist on andekate inimeste kindlakstegemine ja neile sobiva hariduse andmine üsna hiljuti esilekerkinud teema, mis lähiaastatel kahtlemata veelgi olulisemaks muutub. Mainitud uuringutes kinnitatakse üksmeelselt, et andekate õpilaste parem äratundmine ja nende haridusele suurema tähelepanu pööramine nõuab kogu ühiskonna, st vastutavate poliitikute, õpetajate, teadlaste, perekondade ja sotsiaalpartnerite kaasamist.

3.1.2 Suuri vaimseid võimeid käsitlevas erialakirjanduses räägitakse sellest teemast mitmeid eri termineid kasutades: varaküpsus (eakohasest paremad tulemused), andekus (erilised oskused teatud kindlas valdkonnas: matemaatika, muusika jne) ning lõpetuseks suur vaimne võimekus või suured vaimsed võimed. Vaimset võimekust määratletakse tänapäeval järgmiste omaduste kaudu:

— keskmisest suurem vaimne võimekus nii üldiste kui ka konkreetsete oskuse lõikes. Kuigi traditsiooniliselt on võetud võrdlusaluseks üle 130 olev intelligentsuskvoot (100 on keskmine), on viimastel aastatel seda kriteeriumi laiendatud ja paindlikumaks muudetud, hõlmates sellesse ka teised, sama olulised näitajad;

— suur pühendumus ülesannetele ja kohusetunne: püsivus, huvi, vastupidavus, enesekindlus jne;

⁽²⁾ Kõige paremini uuritud ühiskonnarühmast, st kooliealistest lastest, lähtudes varieeruvad hinnangud andekate inimeste osakaalu kohta elanikkonnas 2 %-st 15 %-ni sõltuvalt näitajatest, mida selle hinnangu andmiseks on kasutatud. Traditsioonilisema kriteeriumi puhul, st intelligentsuskvoodi alusel hindamisel, võeti tavaliselt võrdlusaluseks 130ga võrdne või sellest suurem intelligentsuskvoot. Sel viisil on hõlmatud ligikaudu 2 % elanikkonnast. Praegu tunnustatakse, et nimetatud kriteerium on väga piirav ning et intelligentsuse hindamine on ainult üks teguritest, mida arvestada andekuse kindlakstegemisel. Seepärast on andekuse määratlust laiendatud, hõlmamaks ka teised tegurid, nagu loovus, originaalsus ja seostamis-, järeldamis- ja üldistamisvõime. Sellest tänapäevasemast vaatepunktist lähtudes hinnatakse, et andekate inimeste osakaal võib ulatuda 10 %-ni või isegi 15 %-ni kogu elanikkonnast, kuigi kõige ulatuslikumalt aktsepteeritud hinnangud jäävad 5 % ja 10 % vahele. Sellest teemast ülevaate saamiseks vaadake Joseph Renzulli juba klassikaks saanud uuringuid või järgmisi kõige hilisemaid uuringuid: Borland, J.H., „Myth 2: The gifted constitute 3 % to 5 % of the population” ajakirjas *Gifted child quarterly*, 53, 2009; Miraca, G., „Exceptionally gifted children”, New York, Routledge, 2004; ning Robson, D., „High IQ kids: collected insights, information and personal stories from the experts”, Free spirit publishing, 2007.

— suur loovus, paindlikkus ja originaalsus küsimuste esitamisel ning esilekerkivatele probleemidele ja raskustele reageerimisel ja nende lahendamisel.

Kuigi andekusega kaasnevad koolitöös ja akadeemilises elus tavaliselt head õpitulemused, ei ole ka koolist väljalangemise juhtumid ebatavalised. Andekust ei tohi pidada staatiliseks olukorraks, vaid võimeks, mille vallandumiseks on seda vaja ühiskonnas märgata, tunnustada ja õhutada, sest vastasel juhul võib see kaotsi minna.

3.1.3 Erialakirjanduses ollakse üksmeelel ka selles, et andekus on mitmemõõtmeline, st laiaulatuslik ja mitmekülgne, milles ei saa piirduda intelligentsuskvoodi mõõtmisega, vaid millesse tuleb hõlmata ka selliste aspektide hindamine nagu mõtlemise originaalsus ja loovus, ning mis on sageli seotud perekondlike ja sotsiaal-kultuuriliste aspektidega ja neist mõjutatud. Mõnel juhul esineb andekus kõrvuti mõne puudega, nagu näiteks autistide või liikumispuudega inimeste puhul.

3.1.4 Andekaid õpilasi ja inimesi esineb kõigis ühiskonnarühmades ja -kihtides, olenemata soost või sotsiaalsetest tingimustest. Kuid praktikas mõjutavad selliste inimeste märkamist järgmised tegurid, millele tuleb arvestada ja mida tuleb püüda korvata:

— sagedamini leitakse andekaid õpilasi keskmistes ja kõrgemates ühiskonnakihtides, sest sealsetes perekondades levib rohkem teemakohast teavet ning samuti avaldab suurt mõju perekond hariduses ja koolitöös innustust jagades. Samuti võivad ebasoodsas sotsiaalses keskkonnas mõnikord õppeasutuste madalad nõudmised õpilaste võimetele mõjutada negatiivselt andekate õpilaste kindlakstegemist;

— kuigi üldiselt kõik andekad õpilased ja inimesed kipuvad varju hoidma, on andekaid õpilasi leitud statistiliselt sagedamini meeste kui naiste seas. Sellel on kultuurilised ja psüühika arenguga seotud põhjused, millest tulenevalt on anonüümsus tõenäolisem potentsiaalselt andekate tüdrukute ja naiste seas ⁽³⁾.

⁽³⁾ Näiteks Madridi autonoomse piirkonna andekate õpilaste hariduse rikastamise programmis osales 1999.–2012. aastal suurte variatsioonideta 70 % meessoost õpilasi ja 30 % naissoost õpilasi. Samal teemal vt Pérez, L., Domínguez P. ja Alfaro, E. (toim.), „Actas del Seminario: situación actual de la mujer superdotada en la sociedad”, Madrid, Consejería de Educación, 2002.

3.1.5 Sarnaselt kogu ülejäänud kooliealise elanikkonnaga tuleb ka andekate õpilaste ja noorte puhul meeles pidada, et tegemist on väga eripalgelise rühmaga.

3.1.6 On andekaid õpilasi, kellel võib olla raske koolis edukalt toime tulla ning kes kuuluvad koolist väljakukkunute rühma, sest neile ei pöörata õppetöös piisavalt või üldse mitte eritähelepanu või on neil probleeme kohanemisega. Samuti võib sageli kohata andekaid õpilasi, kes on eakaaslaste poolt tõrjutud. Ka see suurendab koolist väljalangemise ohtu. Andekate õpilaste märkamine ja neile piisava tähelepanu pööramine on tegur, mis võib aidata ja peabki aitama vähendada koolist väljalangemist ja suurendama kõrgharidusega inimeste osakaalu elanikkonnas, mis on üks peamine hariduspoliitika eemärk programmis „Euroopa 2020. aastal. Aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia”.

3.2 Andekate õpilaste kindlakstegemine ja jälgimine õppetöös

3.2.1 Andekusele suurema tähelepanu pööramine hõlmab mitmeid eri elemente: võimete algne avastamine, nende ulatuslik psühhopedagoogiline ja sotsiaalne hindamine, et andekust kinnitada või see tagasi lükata, ning lõpetuseks neile võimetele vastava õppetöö korraldamine, mis võib toimuda nii formaalse kui ka mitteformaalse hariduse kaudu.

3.2.2 Üldiselt ollakse arvamusel, et palju andekaid inimesi jääb avastamata. Andekust võiks püüda tuvastada kas lasteaiahariduse lõpus või koolihariduse alguses. Nagu ka teiste eriõpet vajavate õpilaste puhul, lihtsustab andekuse varane kindlakstegemine neile õpilastele vajaliku tähelepanu pööramist õppetöös ning aitab vältida tulevikus võimalikku ebaedu koolis või koolist väljalangemist. Kuigi andekust on võimalik kindlaks teha ka hilisematel haridus- või eluetappidel, peetakse eriti oluliseks selle algset avastamist ja psühhopedagoogilist hindamist just õpilaste seas, kes võivad olla andekad.

3.2.3 Andekas õpilane avastatakse tavaliselt siis, kui vanemad või õpetajad näevad, et laps paistab oma eakaaslaste seas silma või siis ei suuda mõnes olukorras kohaneda. Andekuse algne kindlakstegemine, mille spetsialistid peavad hiljem kinnitama või tagasi lükkama, võib toetuda järgmistele näitajatele:

— keelekasutus: lai sõnavara, kasutatavate terminite täpsus, keerulised lausestruktuurid;

— paljude keeruliste ja abstraktsete ideede mõistmine: laps võib arendada ideid tasemel, mida temavastavalt ei oodata;

— küsimuste kvaliteet: küsimused võivad olla ebatavalised, originaalsed, keerulised või küpsed ja eesmärgipärased;

— oskus töötada probleemide lahendamiseks välja süstemaatilisi ja mitmetahulisi strateegiaid;

— võime õppida huvi korral kiiresti ja lihtsalt;

— väga suur loovus ideede, asjade ja lahenduste loomisel vastusena konkreetsetele probleemidele.

3.2.4 Varases lapseas (kuni 4–5 aastani) peab olema andekate õpilase kindlakstegemisel eriti ettevaatlik, sest varane areng või õppetöös väga stimuleeriva keskkonna olemasolu võib põhjustada enneaegset diagnoosi, mis ei pruugi olla püsiv ega õige. Neil juhtudel tuleks korraldada vaatlemist ajal, mil võimed kinnistuvad, või teha vastupidi kindlaks, kas õpilane läheneb tavapärastele parameetritele.

3.2.5 Ebasoodsas sotsiaalses keskkonnas jääb andekus sageli varjatuks sotsiaal-majanduslike raskuste ja puuduse tõttu või isegi õppeasutuste madalate nõudmiste tõttu ning neid on raskem avastada. Selle asjaoluga tuleb arvestada ning pöörata erilist tähelepanu ebasoodsatest oludest pärit laste ja noorte arengule, et pakkuda neile sellist haridust, mida nad vajavad, tehes sealhulgas kindlaks õpilased, kes võivad olla andekad.

3.2.6 Andekate õpilaste ja noortega seoses tuleb vältida järgmisi stereotüüpe või ootusi:

— eeldada, et üliandekad lapsed paistavad positiivselt silma kõigis oma arengu valdkondades, et nad on emotsionaalselt küpsed, suure enesekontrolliga, iseseisvad ja vastutustundlikud ning soovivad õpetajale meele järele olla;

— arvata, et nad on edukad kõigis õppeainetes. Õpetajad ootavad tavaliselt, et üliandekad õpilased esitaksid ülihäid töid kõigis õppeainetes;

— loota, et andekad lapsed oleksid väga motiveeritud koolis häid tulemusi saama ning täidaksid püüdlikult ja huviga kõik neile esitatavad ülesanded.

3.2.7 Kui lapsevanematel ja õpetajatel tekib kahtlus, et tegemist on andeka lapse või noorega, tuleb nende võimete algseks kindlakstegemiseks kasutada spetsiifilisi hindamisvahendeid, mida peavad rakendama psühhopedagoogilise hindamise spetsialistid, keda aitavad seejuures õppeasutuse õpetajad. Selline hindamine peab olema võimalikult mitmepalgeline ja täielik ning hõlmama eri valdkondi (kool, sotsiaalkeskkond ja perekond) ja erinevaid teabekogumise vahendeid, et neid saaks kasutada mis tahes õpilase puhul perekondlikust ja sotsiaalsest päritolust sõltumata. Selle laiaulatusliku ja mitmekesise hindamise tulemusel on võimalik koostada psühhopedagoogiline aruanne, millega andekus kinnitatakse või tagasi lükatakse.

3.3 Andekatele õpilastele sobiva hariduse andmine

3.3.1 Pärast andekuse kinnitamist lihtsustavad nendele lastele ja noortele sobiva hariduse tagamist järgmised tegurid ja tingimused:

- võimeid stimuleeriv keskkond;
- iseseisvus ja enesekontroll;
- sõprade ja kaaslaste rühma kuulumise tunne;
- ümbritsevate inimeste tunnustus ja usaldus;
- tema vajadustele ja isiklikule õpirütmile kohandatud õpe;
- paindlik õppekava, mis võimaldab süvaõpet;
- juurdepääs õppematerjalidele, mis täiendavad tavapärast õppetööd;
- õppetöö paindlikumaks muutmine ajakava, harjutuste, õppematerjalide või rühmatöö osas;
- õpilase osalemine oma õppeprotsessi kavandamises.

3.3.2 Eri pedagoogilistes mudelites ja haridussüsteemides lähenetakse erinevalt sellele, kuidas tulla toime andekate õpilaste õpivajadustega. Selles valdkonnas võetavad meetmed võib jagada kaheks eri suunaks:

- a) diferentseeritud haridus: samas haridusasutuses luuakse homogeensed õpilaste rühmad vastavalt nende õpivõimetele ja -tasemele;

- b) kaasav haridus: õpilaste rühmad on heterogeensed ja õppeasutus pakub õpet, mis on kohandatud igas rühmas olevate õpilaste eripalgelisele kooslusele.

3.3.3 Praegu on Euroopa Liidu haridussüsteemides valdav kaasav haridus. See tähendab, et kõigile algharidust omandavatele õpilastele püütakse pakkuda ühesugust haridust mitmekesisusele tähelepanu pööravas koolikeskkonnas ning välditakse liiga varast homogeensete rühmade moodustamist. See läheneemisviis on kooskõlas asjaoluga, et hiljem, mittekohustusliku koolihariduse etapis või keskkooli lõpus ja ülikoolihariduse alguses pakutakse mõnes ELi liikmesriigis võimalusi, mille eesmärk on arendada konkreetseid andeid, või luuakse homogeensemaid rühmi, mis on suunatud andekatele ja/või heade õpitulemustega õpilastele. Praeguse olukorra analüüsist selgub, et tõenäoliselt võetakse tulevikus suund kaasava hariduse säilitamisele alghariduses ning homogeensetele rühmadele konkreetsete võimaluste pakkumisele hilisematel kooliaastatel või pärast kohustuslikku kooliharidust.

3.3.4 Õppeasutus võib andekate õpilastega seoses võtta järgmisi konkreetseid haridusmeetmeid. Osa neist, nimelt tavapäraseid meetmeid, saab kohaldada üldiselt kõigile õpilastele.

— Tavapärased meetmed.

- Eri raskusastmega materjali esitamine, paindlikud rühmad, mitmekesised harjutused ja tavapäraste õppekavade laiendamine.

- Hariduse rikastamine, mis keskendub õpilase motivatsioonile ja huvile teatud teemade vastu ning mida õpilane saab ise korraldada.

- **Mõnevõrra erilised meetmed.** Õppekava kohandamine konkreetse õpilase vajadustele õppekava laiendamise ja/või rikastamise abil: individuaalsed õppekavad.

- **Erandlikud meetmed.** Eri õppetsüklite ja -vormide paindlikumaks muutmine kiirendatud õppe võimaldamise teel: õpilane võib õppida koos endast vanemate õpilastega. Neid meetmeid kasutatakse väga vähestel juhtudel, ligikaudu 3 % puhul andekatest õpilastest.

3.3.5 Kooliväliselt võivad andekad õpilased osaleda kavandatud, kuid koolitööst vähemal määral reguleeritud tegevusaladel, mis võimaldavad neil suhelda teistes haridusasutustes õppivate andekate õpilastega. Selline õppekavaväline tegevus on üsna levinud ja võib olla väga eripalgeline. Seda võivad toetada liikmesriigid, riigiasutused ja Euroopa Liit.

3.3.6 Need kaks hariduse liiki, formaalne haridus ja mitteformaalne haridus, ei ole üksteist välistavad variandid. Andekatele õpilastele sobivama hariduse andmine peab hõlmama mõlemat aspekti: koolitundide ajal koolis toimuv õpe sarnaselt sellele, mida vajavad kõik eritoetust vajavad õpilased, ning täiendav õppekavaväline õpe kas koolis või väljaspool kooli.

3.3.7 Praegu on peamine ülesanne parandada märkimisväärselt haridust, mida pakutakse andekatele õpilastele nende endi haridusasutustes. Selleks on vaja parandada õpetajate põhi- ja täiendusõpet andekate õpilaste märkamise ja neile õppetöös vajaliku tähelepanu pööramise kohta kõigi õpilaste mitmekesisusega arvestamise üldises kontekstis.

3.3.8 Kõigi ning eelkõige üliandekate laste ja noorte võimete arendamine Euroopa Liidus ei ole vaid haridussektori ülesanne. Oluline on ka sellise majandus- ja sotsiaalpoliitika elluviimine, mis võimaldab pakkuda neile inimestele juba varases eas võimalusi oma võimetele rakendust leida. Selles valdkonnas on ELil oluline ülesanne: ennetada ja ära hoida võimekamate inimeste väljarändamist teistesse maailma osadesse, kus oma võimeid rakendada.

4. Uuringud ELi andekate õpilaste kohta

4.1 Ülevaade

4.1.1 Viimastel aastatel on mitmetes uuringutes püütud anda ülevaadet andekate inimeste olukorrast kogu Euroopa Liidus ⁽⁴⁾. Neis antakse järgmist teavet:

— üldiselt leitakse ja märgitakse uuringutes, et on vaja muuta ja kohandada haridusasutuste tavasid, et parandada õpilaste ja sealhulgas andekate õpilaste mitmepalgelisele rühmale sobiva hariduse andmist;

— riikide haridusseadustes käsitletakse ka andekaid õpilasi, kuid esineb suuri erinevusi selles küsimuses, kas need õpilased vajavad eriharidust või mitte;

⁽⁴⁾ Üksikasjaliku ülevaate saamiseks andekatele õpilastele antava hariduse praegusest olukorrast Euroopa Liidu liikmesriikides vt: „La atención a los alumnos con altas capacidades en la Unión Europea”, ajakiri De todo un poco, nr 11, Madridi autonoomse piirkonna suure võimekusega õpilaste hariduse rikastamise programmi igaaastane väljaanne, lk 21–29, Madrid, 2009. „Gifted Learners. A survey of educational policy and provision”, Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur, 2009. Eurydice (2006), tödokument „Specific Educational Measures to promote all Forms of Giftedness at School in Europe”, Brüssel, Eurydice üksus. Monks, F.J., Pflüger, R., „Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective”, Nijmegeni Ülikool, 2005.

— andekuse kindlakstegemise protsess järk-järgult laieneb, ületades traditsioonilise, vaid intelligentsuse mõõtmisega seotud kontseptsiooni ning hõlmates ka spetsiaalseid loovust ja originaalsust hindavaid teste ning õpetajate ja perekonna poolt esitatavaid koolitööga, ühiskonnaga ja perekonnaga seotud aruandeid;

— andekate õpilastega tegelemisel on valdav pigem mitteformaalse hariduse raames toimuv kooliväline tegevus kui õppekava järgne tegevus või tavakoolis koolitundide ajal toimuv õppetöö. Sagedamini korraldatakse konkursse ja võistlusi, mis on seotud konkreetsete annetega (teadus, tehnoloogia, sport, muusika jne), kui üldiselt suurte vaimsete võimete seotud tegevust;

— väga palju on veel võimalik parandada õpetajate põhi- ja täiendusõpet andekate õpilaste märkamise ja neile õppetöös vajaliku tähelepanu pööramise kohta.

4.2 Õigusnormid ja sobiva hariduse tagamine

4.2.1 Kõigis Euroopa Liidu riikides on olemas valdkonna spetsialiste ja perekondi koondavad eratühendused, mis pakuvad koolivälist tegevust, mille eesmärk on arendada andekate õpilaste võimeid. Lisaks edendavad mõnes riigis asjaomast tegevust ka spetsialiseerunud haridusasutused või tehakse nendega koostööd.

4.2.2 Kokkuvõtte andekatele õpilastele antavast haridusest Euroopa Liidu liikmesriikides on järgmine:

— praktiliselt kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide seadustes on sätestatud mingisugused haridusmeetmeid kõnealuste õpilaste jaoks. Osas riikides on sätestatud üldised haridusmeetmed kõigi õpilaste jaoks, eristamata ülivõimekaid või andekaid õpilasi teistest: kõigilt õpilastelt oodatakse häid tulemusi;

— enamikus riikides luuakse heterogeenseid rühmi erinevate võimete õpilastest, püüdes pöörata tähelepanu rühma kõigile liikmetele. Osades riikides luuakse homogeenseid õpilaste rühmi vastavalt õpilaste võimetele ja õpitulemustele, kuigi mõnes riigis kasutatakse seda võimalust ainult spordi- või kunstiaandepuhul;

— seoses paindlikkuse või kiirendatud õppe meetmetega, st võimalusega õppida oma vanusele vastavast kõrgemal koolikursusel, on enamiku riikide seadustes see võimalus sätestatud, kuid ei ole ühtset kriteeriumi selle rakendamiseks. Osa liikmesriike annavad ülivõimekatele keskkooliõpilastele võimaluse osaleda ülikoolide kohandatud projektides ja kursustel.

4.3 Õpetajate koolitamine

4.3.1 Hoolimata praegusest raskest majandusolukorrast, mis mõjutab ka haridussüsteemi, ja õpetajate igapäevastest väljakutsetest, on vaja parandada õpetajate teemakohast erikoolitust nii põhi- kui ka täiendusõppe raames.

4.3.2 Enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides sisaldavad tulevaste õpetajate ametlikud õppekavad mingit erikoolitust andekate õpilastega tegelemise kohta kas eraldi kursusena või osana üldkursusest, mis käsitleb õpilaste mitmekesisusega arvestamist.

4.3.3 Õpetajate täiendusõppe kavade raames pakub riigiasutuste hallatavat õpetajate täiendusõpet vaid pool riikidest. Ametliku täiendusõppega paralleelselt pakuvad täiendusõpet ka mõned eraettevõtted.

4.3.4 Kokkuvõtteks nähtub kõnealuse teema hetkeseisu analüüsist Euroopa Liidus, et olukorda on võimalik märkimisväärselt parandada järgmistes valdkondades:

- õpetajate põhi- ja täiendusõpe, mille eesmärk on parandada õpetajate hoiakuid andekate õpilaste suhtes ning suurendada nende teadmisi sellistest õpilastest ja meetoditest, mida kasutada nende äratundmiseks ja neile sobiva hariduse andmiseks;
- integreerida õpetajakoolitusse inimväärtused, mitmekultuurilisus, teabe- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamine õppes ning loovuse, innovatsiooni ja algatusvõime innustamine;
- psühhopedagoogilise hindamise menetluste üldine kasutuselevõtt ning selliste sotsiaalsete ja perekondlike tegurite üldine arvestamine, mis avaldavad mõju andekate õpilaste kindlaks tegemisele. Need õpilased tuleb kindlaks teha varases eas, kuid peab jääma ka võimalus viia hindamisprotsess ellu hilisemates haridusetappides või juba tööturule sisenenud inimeste puhul isegi töökohal;
- suurte vaimsete võimetega või muude erakordsete omadustega õpilastele suunatud haridusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine nii tavakoolis kui ka väljaspool kooli mitteformaalse hariduse raames: hariduse rikastamise programmid;
- selliste mehhanismide ja menetluste väljatöötamine ja rakendamine, mis edendavad andekate inimeste elukestvat õpet, eelkõige ülikooli astumise ja selles õppimise ajal.

Brüssel, 16. jaanuar 2013

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Staffan NILSSON